

David Pålsson

Uppföljningens olika roller

– familjehemsföräldrars erfarenheter av socialtjänstens uppföljning

The different roles of supervision – foster parents' experiences of social service supervision

Foster care supervision is regarded as central to securing foster care quality. Studies show that foster care supervision is a heterogenic activity, but foster parents' experiences of supervision have scarcely been examined. The article is part of a case study of six local authorities and their foster care supervision. The aim is to analyse how foster parents perceive the role of supervision. The empirical material is based on interviews with foster parents (n=18). Theoretically, foster care is analysed as a hybrid intervention at the borderline between family and welfare service, which opens up different notions regarding how supervision should be performed. The analysis identifies several supervisory roles: the *verifying* role; the *sympathising* role; the *assisting* role; and the *instructive* role. The roles differ in terms of how supervision is executed and whether the emphasis is on support to foster parents or control of their performances. The discussion focuses on the prerequisites needed for supervision to impact the foster care service.

Keywords: Foster care, Out-of-home care, Supervision, Monitoring

David Pålsson är universitetslektor och docent vid Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet

Kontakt: david.palsson@socarb.su.se

Inledning och syfte

Familjehemsvård innebär att samhället tar på sig ett omfattande ansvar för barn som befinner sig i utsatta livssituationer och med ofta svåra barndomsupplevelser bakom sig. Med en placering anförtror socialtjänsten familjehemsföräldrar uppdraget att sörja för barnens vardagliga tillvaro, samtidigt som socialtjänsten är ytterst ansvarig för vårdens kvalitet. Det senaste decenniet har socialtjänstens uppföljning av hur familjehem utför sitt uppdrag framhållits som central för att förbättra vården (Sallnäs & Wiklund, 2015; SOU 2023:66). Uppföljning ses som angeläget för att säkerställa att barn inte far illa i familjehem, att de får tillgång till god utbildning och gott hälsoomhändertagande och att familjehemsföräldrar ges nödvändigt stöd för att möta barnens specifika behov (Mattsson & Vinnerljung, 2016; SBU, 2017). Termen uppföljning saknar en enhetlig definition inom forskning och policy, men används i artikeln för att fånga de aktiviteter som socialtjänsten utför när de besöker och interagerar med familjehem för att säkerställa att den vård barnen får är av god kvalitet (Pålsson, 2023). Tidigare studier visar att uppföljning – när den förekommer – kan bestå av skilda aktiviteter som syftar till att stödja, utbilda och kontrollera familjehem (Cosis Brown, Sebba & Luke, 2014; Pålsson, 2023). I den här artikeln analyseras hur familjehemsföräldrar upplever socialtjänstens uppföljning och kontakt samt vilken betydelse uppföljningen har för dem, ett område där det förvånansvärt nog råder brist på svenska studier.

Sett i ett historiskt perspektiv har barnavårdsmyndigheter alltid haft ett ansvar att följa upp familjehemsvård (Bergman, 2011), men i Sverige liksom i många andra länder har uppdraget över tid kommit att accentueras alltmer (Cosis Brown, Sebba & Luke, 2014; Pålsson, 2023). På ett överordnat samhällsligt plan ses granskande aktiviteter alltmer som nödvändiga för att säkerställa välfärdstjänsternas kvalitet (Power, 1999; Johansson & Lindgren, 2013). Ser vi till familjehemsvården specifikt är det inte förvånande att det reses krav på uppföljning. För det första finns en ökad medvetenhet om att vården i sig kan vara riskfylld (Biehal, 2014). Exempelvis har utredningar visat att grupper av barn i familjehem och på institutioner utsatts för övergrepp och vanvård medan de var placerade (SOU 2009:99). Även i nutid rapporteras emellanåt om missförhållanden och förekomst av oseriösa företag som förmedlar familjehem (Pålsson m.fl., 2022). För det andra har forskning uppmärksammat kvalitetsbrister i vården. Det handlar om att placerade barn i lägre utsträckning än andra barn klarar grundskolan, att det finns brister i barnens hälsoomhändertagande och att de har överrisker för att i vuxenlivet marginaliseras (Kääriälä & Hiilamo, 2017). För det tredje finns tecken på att familjehemsvård i ökad utsträckning används för barn med sammansatta behov, vilket ansetts kräva utökad stöd och utbildning till familjehem (SOU 2014:3).

Artikeln är del i ett forskningsprojekt som undersöker familjehemsuppföljning i sex svenska kommuner. Till projektets premisser hör att lagstiftning knyter ökade förhoppningar till familjehemsuppföljning, samtidigt som det inte är uppenbart hur

uppföljningen konkret ska utföras. I praktiskt hänseende är familjehem organisatoriskt åtskilda socialtjänsten, kan ligga långväga ifrån placerande kommun och i vissa fall är stödet till familjehem utlokaliserat till privata företag. På ett analytiskt plan kompli- ceras uppföljningen därtill av att familjehem är en insats i gränslandet mellan familj och välfärdstjänst (jfr Höjer, 2006; Schoefield m.fl., 2013) samt på senare tid privat företagsamhet (Fridell Lif, 2023). Uppföljningen utförs således i ett sammanhang där det inte är självklart hur socialtjänsten ska avväga respekt för familjehemmens privat- liv mot den lagstadgade skyldigheten att följa upp vården. Det kan finnas olika före- ställningar om vad som utgör god familjehemsvård, hur ingripande uppföljningen bör vara, liksom i vilken utsträckning uppföljning ska vara stödjande eller kontrollerande.

Syftet med artikeln är att analysera vilken roll familjehem upplever att social- tjänstens uppföljning har för deras uppdrag. Det empiriska underlaget grundar sig på forskningsintervjuer med 18 familjehemsföräldrar. Följande frågeställningar besvaras: Hur beskriver familjehemsföräldrarna frekvens och innehåll i kontakten med soci- altjänsten och den uppföljning som de är föremål för? Vilken mening och praktisk betydelse tillmäter de uppföljningen?

Den fortsatta texten inleds med en kort beskrivning av svensk familjehemsvård. Därpå redovisas forskning om familjehemsuppföljning, i synnerhet studier som undersökt familjehemsföräldrars erfarenheter. Sedan utvecklas studiens analytiska ramverk, följt av dess metod. I resultatet redovisas fyra roller som uppföljning har för familjehem och i den avslutande diskussionen beskrivs artikelns centrala slutsatser.

Familjehemsvård – principer och tendenser

Under 2022 befann sig drygt 70 procent av Sveriges cirka 30 000 placerade barn i familjehemsvård (Socialstyrelsen, 2023). Familjehemsvård tillhandahålls inom ett barnavårdssystem som karaktäriseras som "familjestödsorienterat" (Höjer, Sallnäs & Sjöblom, 2019) och vården ska bygga på samverkan mellan socialtjänst, föräldrar och familjehem (Socialstyrelsen, 2018). När barnets hemförhållanden har förbättrats är målet att barnet återvänder till sin ursprungsfamilj. Nationella adoptioner är sällsynta och en betydande grupp av barn flyttar under uppväxten mellan olika placeringsfor- mer och hemmet (Khoo & Skoog, 2014). På senare tid har lagändringar genomförts för att öka placeringarnas stabilitet. Det handlar om att socialtjänsten tidigare och oftare överväger vårdnadsöverflyttningar (Wissö & Johansson, 2018) samt vid bedömning av om vård ska fortsätta tydligare beaktar barns behov av stabilitet (Dnr 1416-2021/22).

Familjehemsvård är en förhållandevis oreglerad vårdform och bakom begreppet "familjehem" återfinns ett varierat utbud av hem (Pålsson m.fl., 2022). Familjehem används för barn med skilda behov, där vissa placeras under en kort period, andra under en stor del, av sin uppväxt. Det förekommer vad som kan kallas traditionella

familjehem (utan tidigare kännedom om barnet), nätverkshem (närstående till barnet), jourhem (som tar emot barn för kortare vistelser), förstärkta familjehem (som ges ytterligare stöd i sitt uppdrag och i vissa fall förväntas vara hemma på heltid) samt behandlingsfamiljer (med särskild utbildning och behandlingsuppdrag) (t.ex. SOU 2014:3). Under senare decennier har det blivit vanligare att familjehemsvård utförs på en marknad där privata bolag säljer "platser" i familjehem till kommuner, vilket liknar hur det ser ut i länder som England (Sellick, 2011). Dessa familjehem går vanligen under namnet "konsulentstödda familjehem" och marknadsförs ofta som förstärkta.

Lagstiftning anger att familjehem och barn ska följas upp regelbundet. Det ska finnas en socialsekreterare med ansvar att ge familjehemsföräldrar råd, stöd och lämplig utbildning ("familjehemssekreterare") (SOSFS 2012:11) och en socialsekreterare som specifikt följer upp barnet ("barnsekreterare") (Hultman & Wissö, 2021). Vården ska följas med utgångspunkt i vårdplaner som beskriver barnets skolgång, hälsa och kontakt med anhöriga (SOSFS 2012:11). Inspektionen för vård och omsorg/IVO har i ett antal rapporter granskat ett urval av kommuners uppföljningsarbete (IVO, 2016, 2017, 2019). Dessa rapporter visar bland annat att många familjehem besöks för sällan och att det saknas planer för hur uppföljningen ska gå till. Under hösten 2023 lämnade en statlig utredning förslag på hur uppföljningen kan stärkas (SOU 2023:66). Det handlar om att precisera hur ofta familjehem ska besökas och vilket stöd socialtjänsten är skyldig att bidra med.

Forskning om familjehemsuppföljning

Internationellt finns en del (främst anglosaxisk) forskning om familjehemsuppföljning. Av studierna framgår att uppföljningsaktiviteter kan variera och innehålla såväl inslag av stöd som kontroll och utvärdering (Cosis Brown m.fl., 2014). I Sverige råder i stort brist på kunskap om hur uppföljning utförs och vilken betydelse uppföljning har för vården (se dock Pålsson, 2023; SBU, 2017). Tidigare studier understryker att uppgiften är komplex och kan innefatta både stödjande och kontrollerande inslag. En svensk studie visar att socialtjänsten uppger svårigheter att få insyn i vården (Sallnäs & Wiklund, 2015) och internationella studier att det är grannlaga att balansera relationsskapande med familjehem med kontroll av prestationer (Cosis Brown m.fl., 2014; Jaggar, 2018; Lindahl & Bruhn, 2017). Vilken typ av relation som enskilda socialarbetare har till familjehem skiljer sig, liksom uppfattningar om familjehemsföräldrar ska behandlas som kollegor eller uppdragstagare (Kirton, Beecham & Ogilvie, 2007). Även bland familjehemsföräldrar kan det skilja sig om de i första hand önskar betraktas som professionella eller föräldrar (Kirton, 2022; De Wilde m.fl., 2019).

I en tidigare studie analyserades socialtjänstens perspektiv i fråga om uppföljningen (Pålsson, 2023). Studien identifierade fyra förhållningssätt gentemot familje-

hem, som var för sig innebär olika grad av inblandning i vården. Av analysen framgick vissa kommunala skillnader, men ett huvudsakligt intryck var att uppföljningen differentierades mellan olika familjehem. Uppföljning kunde vara mer tillitsbaserad genom att tillämpa *diskreta* (begränsat antal besök och insyn i vården) eller *affirmativa* (moraliskt stöd till familjehem och barn) förhållningssätt. Uppföljningen kunde även vara mer kontrollbaserad genom att tillämpa *kompenserande* (utbildning och praktisk hjälp) eller *ingripande* (krav gällande vårdens innehåll) förhållningssätt. Överlag var uppföljningen tillits- snarare än kontrollbaserad, vilket är i linje med internationell forskning (Cosis Brown m.fl., 2014).

Internationella studier visar att många familjehem uppskattar kontakt med socialtjänsten, men även att uppföljningen kan uppfattas som otillräcklig (Cosis Brown m.fl., 2014; Khoo & Skoog, 2014). Det finns en grupp familjehem som beskriver dåliga myndighetsrelationer och som önskar mer personlig handledning (Kirton m.fl., 2007; Cosis Brown m.fl., 2014). Specifikt efterfrågas ofta ytterligare praktiskt, emotionellt och ekonomiskt stöd (Blythe, Wilkes & Halcomb, 2014) samt stöd när barn lämnar familjehem för andra vårdformer och vuxenliv (Tullberg m.fl., 2019). Det finns även familjehem som önskar stöd för att bemöta barn med sammansatta behov (Osmond, Scott & Clark, 2008; Murray, Tarren-Sweeney & Frances, 2010; Ranzato m.fl., 2021). Negativa erfarenheter av uppföljning är ofta kopplad till personalomsättning hos socialtjänsten (Geiger, Hayes & Lietz, 2013), men även rolltydlighet där särskilt höga eller oklara förväntningar på vården kan uppfattas som svåra att möta (Blythe m.fl., 2014).

Det finns forskning som försökt undersöka vilken betydelse som uppföljning har för familjehemsvården. Förekomst av stöd har beskrivits som viktigt för att rekrytera nya familjehem (Pålsson m.fl., 2022) och brist på stöd kan spela in i beslut att avsäga sig uppdraget som familjehem (MacGregor m.fl., 2006; Geiger, Hayes Pil, & Julien-Chinn, 2017). Vidare har sammanbrott (dvs. oplanerad flyttning av ett barn) i en svensk studie analyserats som uttryck för diskrepans mellan å ena sidan socialtjänstens förväntningar på vården och å andra sidan det stöd som familjehem tillhandahålls (Khoo & Skoog, 2014). Med tanke på att socialtjänsten allt oftare förväntas utbilda familjehem finns en ökad mängd forskning om utbildningsinsatser till familjehemsföräldrar både inför och under pågående placeringar (SBU, 2017). Till exempel har *preservice training* (dvs. grundläggande familjehemsutbildning) på ett allmänt plan beskrivits som viktigt för att förbättra vårdstabilitet (Nash & Flynn, 2016). Familjehemsföräldrar är ofta tillfredsställda med den utbildning de får, men det finns grupper som anser att de behöver mer professionell kunskap (Kaasboll m.fl., 2019; Osmond m.fl., 2008). Kunskapen är dock begränsad om familjehemsföräldrars upplevelser av utbildningsinnehåll (Kaasboll m.fl., 2019) och en systematisk översikt konstaterar att det i stort saknas kunskap om effekter av familjehemsutbildning (Cooley m.fl., 2019).

Sammanfattningsvis handlar tidigare studier ofta om vad familjehemsföräldrar önskar från sociala myndigheter och visar att familjehem generellt efterfrågar att socialtjänsten stödjer och utbildar dem, men inte att förväntningar på vården är för högt ställda eller att uppföljningen är för kontrollerande. Det råder dock brist på studier om hur familjehemsföräldrar upplever innehållet i uppföljningen samt vilken betydelse som uppföljning har för dem.

Analytiskt ramverk – uppföljning av en hybrid insats

Artikeln tar avstamp i teori om granskning och uppföljning av välfärdstjänster (Power, 1999; Johansson & Lindgren, 2013). Inom denna teoribildning har noterats att det har blivit vanligare med offentlig granskning (inspektion, utvärdering och uppföljning). Samtidigt antas det vara komplicerat att följa upp välfärdsverksamheter. I fallet med familjehemsvård är en viktig kvalitetsaspekt hur barn upplever vården på daglig basis. Samtidigt finns praktiska svårigheter för socialtjänsten att övervaka familjehemsvård, eftersom den utspelas i en privat sfär och reell insyn kräver tät kontakt med familjehemsföräldrar och barn (jfr Hultman & Wissö, 2021; Lindahl & Bruhn, 2017). Men det handlar även om att det inte är givet vad som utgör ”god kvalitet” inom familjehemsvård, vilket medför oklarhet om vilken roll socialtjänsten ska ha i förhållande till familjehem.

I organisationsteoretiska termer kan familjehemsvård betecknas som en *hybrid* insats (Thornton, Ocasio & Lounsbury, 2012). Med hybrid insats avses en insats som befinner sig i skärningspunkten mellan olika sfärer i samhället, vilket bland annat har till följd att normer för handlande kan vara otydligt. Det stämmer väl in på familjehemsvård, som befinner sig i gränslandet mellan familj och välfärdstjänst (Kirton, 2022). Familjehemsvård ges i en familjekontext och är enligt lagstiftning ett lekmanuppdrag som utförs i utbyte mot ekonomisk ersättning. Familjehemsvård har med andra ord på det stora hela karaktären av ett frivilligt uppdrag där en traditionell idé är att vården ska ge placerade barn en så ”vanlig” uppväxtmiljö som möjligt. På samma gång är familjehemsvård ett offentligt åtagande och lagstiftning ställer (ökade) krav på vårdens innehåll. I likhet med andra länder finns i Sverige tecken på fler professionella inslag inom familjehemsvården (De Wilde m.fl., 2019; Wilson & Evetts, 2006). Sedan en tid finns krav på att familjehem genomgår grundläggande utbildning, det förekommer att familjehem får ersättning för att vara hemma heltid och i vissa fall finns förväntningar på att vården fungerar behandlande. Enligt tidigare studier kan det därtill variera om familjehem betraktar sitt uppdrag som professionellt respektive lekmannamässigt (De Wilde m.fl., 2019).

Analytiskt tar artikeln vidare fasta på att granskning och uppföljning kan utföras i form av mer eller mindre stöd eller kontroll (Benish m.fl., 2018). En stödjande

uppföljning sker i partnerskap med dem som granskas och tar sig uttryck i praktiskt och emotionellt stöd, som antas säkerställa vårdens kvalitet. Uppföljningen inriktas mot att understödja familjehem och myndigheter intar främst en rådgivande roll (jfr Munro, 2011). Med en uppföljning som baseras på kontroll ses de som följs upp snarare som en motpart vars kvalitet ska kontrolleras (Benish, Halevy & Spiro, 2018). I det fallet är det vanligare att göra oannonserade uppföljningsbesök, formulera precisa krav för vården och att utvärdera prestationer. Det är omtvistat om stöd eller kontroll är mest effektivt för att förbättra välfärdsverksamheter (May & Winter, 2011), men inom granskningsteori finns inflytelserika modeller som förordar att kontrollerande åtgärder införs först när stöd visat sig ineffektivt (Ayres & Braithwaite, 1992). Det är dock inte givet att uppföljning fungerar vare sig stödjande eller kontrollerande. Inom granskningsteori är det vanligt att tala om att uppföljning tenderar att vara rituell (Power, 1999). Med det avses att uppföljning utförs därför att den ska utföras, men bygger på rutinkontroller som har få avtryck på dem som granskas.

Sammanfattningsvis analyseras familjehemsvård som en hybrid insats, vilket medger olika föreställningar om hur uppföljning ska utföras. Analytiskt sett kan socialtjänstens uppföljning till exempel betona att familjehem framförallt ska ge barn tillgång till en "vanlig" familj, men det är även tänkbart att familjehem betraktas som utförare av en välfärdstjänst med vissa bestämda inslag. Analytiskt viktigt är även att uppföljning förutsätts kunna genomföras antingen mer eller mindre stödjande eller kontrollerande, vilket ger olika förutsättningar för att påverka vårdens innehåll.

Metod och material

Artikeln ingår i ett forskningsprojekt som är godkänt av etikprövningsmyndigheten (dnr 2019-06010) och som undersöker familjehemsuppföljning genom fallstudier av sex socialtjänster. Socialtjänstkontoren valdes ut från två svenska regioner samt en stadsdelsindelad kommun. Skälet till att välja socialtjänstkontor från olika regioner/städer var att åstadkomma ett varierat urval avseende geografisk placering, folkmängd och – förhoppningsvis – organisering av uppföljning. I varje region/stad valdes två socialtjänster av olika storlek ut. Folkmängden i kommunerna/stadsdelarna varierade mellan 11 000 och 130 000 invånare. Hos socialtjänsterna inhämtades policydokument (som beskrev uppföljningens organisering/utförande) och intervjuer genomfördes med chefer och socialsekreterare (familjehemssekreterare/barnsekreterare) om uppföljningen. Projektet inkluderade även intervjuer med familjehemsplacerade ungdomar samt – vilket är fokus för den här artikeln – familjehemsföräldrar anlitade av socialtjänsterna.

För att komma i kontakt med familjehemsföräldrar ombads enhetschefer att förmedla förfrågan till dem. För att få en bredd av erfarenheter var avsikten att komma i

kontakt med olika familjehemstyper. Ett informationsbrev om studien sändes därför till samtliga familjehemsföräldrar som var anlitade av kommunerna, oavsett om de rekryterats av kommunerna eller av privata företag. Ett inklusionskriterium var att familjehemmet varit anlitat åtminstone ett år eller mer av socialtjänsten ifråga. Brevet innehöll information om studien och författarens kontaktuppgifter, så att familjehemsföräldrar kunde mejla/ringa ifall de var intresserade av att delta. 14 familjehem (18 familjehemsföräldrar) kontaktade författaren och intervjuades.

Forskningsprojektet genomfördes under covid-19-pandemin. På grund av rådande rekommendationer om fysisk distans användes en mix av digitala och fysiska intervjuformat. Tio intervjuer genomfördes över videolänk i enlighet med intervjupersonernas önskemål, medan fyra intervjuer genomfördes fysiskt (en på ett kafé och tre i familjehemmets bostad). För elva intervjuer deltog en familjehemsförälder, för övriga två familjehemsföräldrar. Samtliga intervjuer genomfördes av författaren. Intervjuerna var semistrukturerade, vilket innebar att liknande frågor ställdes till samtliga intervjupersoner, men att intervjuerna beroende på hur de utvecklades inkluderade individuella och situationsbetingade uppföljningsfrågor (Silverman, 2013). Den gemensamma intervjutematiken som behandlades var familjehemsföräldrarnas erfarenheter av socialtjänstens uppföljning och kontakten med socialtjänsten under pågående placering samt deras syn på vilken roll som uppföljning har för deras uppdrag. Med tanke på att tidigare studier visar att socialtjänstens uppföljning kan innefatta skilda aktiviteter (alltifrån stödjande samtal, samverka med aktörer i barnens liv, kontroll av hur väl familjehem tillgodoser t.ex. skolstöd samt utbildningsinsatser till familjehem) var intervjufrågorna avsiktligt inkluderande. Exempel på frågor som ställdes var: "Hur brukar socialtjänstens uppföljning gå till?", "Vad tycker ni fungerar bra/mindre bra med uppföljningen och kontakten med socialtjänsten?", "Vilken betydelse har socialtjänstens uppföljning för er?", "Påverkas ni som familjehem något av kontakten med socialtjänsten?", "Har kontakten med socialtjänsten inneburit något erbjudande eller krav om utbildning?". Intervjuerna varade 1–1,5 timme och transkriberades ordagrant.

Tabell 1 visar urvalet av familjehem. Som framgår var familjehemmen inte jämnt fördelade mellan kommunerna. Sex av fjorton familjehem var anlitade av kommun 6, medan inget familjehem anlitat av kommun 4 kontaktade författaren. Vidare framkommer att de intervjuade familjehemsföräldrarna skilde sig avseende ålder (28–76 år), kön (5 män, 13 kvinnor) samt antal år som familjehem (3–44 år). Urvalet inkluderade nätverkshem, traditionella familjehem, konsulentstödda familjehem och familjehem som beskrev sig som behandlingsfamiljer. Antal placerade barn per familj varierade från 1 till 5 och barnens ålder från 5 till 18 år.

Tabell 1. Intervjuade familjehemsföräldrar. Beskrivning utifrån familjehemsföräldrarnas kön och ålder, typ av familjehem, antal år som familjehem och nuvarande antal barn/barnens ålder.

Familjehem (FH)	Kön och ålder	Familjehemstyp	Antal år som familjehem	Barnens kön och ålder
FH 1 (Kommun 1)	Man, 57.	Traditionellt familjehem	3	Flicka, 14 år
FH 2 (Kommun 1)	Kvinna, 57. Man, 63.	Traditionellt familjehem	5	Flicka, 11 år
FH 3 (Kommun 1)	Kvinna, 28 år.	Nätverkshem	4	Flicka, 18 år
FH 4 (Kommun 2)	Kvinna, 45.	Konsulentstött familjehem / behandlingsfamilj	8	Pojke, 18 år Pojke, 18 år Pojke, 18 år
FH 5 (Kommun 2)	Kvinna, 76.	Traditionellt familjehem	44	Pojke, 12 år
FH 6 (Kommun 3)	Kvinna, 42.	Nätverkshem	1	Flicka, 5 år
FH 7 (Kommun 5)	Kvinna, 42. Man, 47	Traditionellt familjehem	10	Flicka, 11 år Pojke, 13 år
FH 8 (Kommun 5)	Kvinna, 52.	Traditionellt familjehem	4	Flicka, 16 år
FH 9 (Kommun 6)	Kvinna, 38.	Traditionellt familjehem	3	Flicka, 18 år Flicka, 16 år
FH 10 (Kommun 6)	Man, 70.	Traditionellt familjehem	15	Flicka, 16 år
FH 11 (Kommun 6)	Kvinna, 59.	Konsulentstött familjehem	2	Pojke, 14 år
FH 12 (Kommun 6)	Man, 40. Kvinna, 30.	Traditionellt familjehem	6	Pojke, 11 år
FH 13 (Kommun 6)	Kvinna, 47.	Traditionellt/förstärkt familjehem	6	Flicka, 14 år Flicka, 14 år Flicka, 11 år Pojke, 9 år Flicka, 5 år
FH 14 (Kommun 6)	Kvinna, 37.	Traditionellt familjehem	9	Pojke, 3 år Flicka, 7 år
14 intervjuer	18 familjehemsföräldrar			

Intervjumaterialet analyserades med hjälp av tematisk analys (Braun & Clarke, 2012). Inledningsvis lästes transkriptionerna upprepade gånger. Därefter identifierades passager och uttalanden som anknöt till forskningsfrågorna, det vill säga beskrivningar av uppföljningen och vilket inflytande uppföljningen har för familjehemsuppdraget. Koder som identifierades var till exempel "ingen betydelse", "prata ut", "praktisk hjälp", "få tips", "hinder för arbetet". Under analysarbetet sammanställdes koderna i kategorier och slutligen fastställdes fyra roller som uppföljningen kan ha för familjehem. Rollerna prövades sedan på nytt mot koderna för att säkerställa att de återspeglade intervjumaterialet i sin helhet och var avgränsade i förhållande till varandra (jfr Silverman, 2013). Resultat relaterades till studiens analytiska ramverk och analysen utmynnade i en tabell som redovisar rollernas aktiviteter, betoning på stöd/kontroll samt potentiell betydelse för vården.

Som en kvalitativ studie grundar sig resultatet på intervjuer med ett visst antal familjehemsföräldrar. Urvalsproceduren innebar att familjehemsföräldrar som deltog hade ett aktivt intresse, vilket kan skilja dem från andra familjehem. Samtidigt hade familjehemsföräldrarna erfarenhet från olika kommuner och ansvar för barn i olika åldrar/behov samt gav uttryck för olika syn på familjehemsuppdraget. Studien eftersträvar vad som inom kvalitativ forskning brukar benämnas analytisk generalisering (Alvesson & Sköldberg, 2000). Det handlar om att med hjälp av fördjupade beskrivningar i samspel med teori dra analytiska slutsatser. Huruvida de roller som redovisas är uttömmande, och i vilken mån slutsatser som dras äger vidare giltighet, kräver i slutändan ytterligare studier.

Resultat och analys

I tabell 2 redovisas uppföljningens upplevda roller för intervjuade familjehem. Tabellen är indelad i rollernas aktiviteter, betoning på stöd/kontroll samt potentiella betydelse för vården. Det bör understrykas att ett viktigt och övergripande resultat är att socialtjänstens uppföljning kan ha flera roller för enskilda familjehem och att dessa kan variera över tid, men som resultatet visar förefaller somliga vara vanligare i relation till vissa familjehemstyper och ibland vissa kommuner.

Tabell 2. Uppföljningens upplevda roller för familjehem. Indelat i rollernas huvudsakliga aktiviteter, betoning på stöd/kontroll samt potentiell betydelse för vården.

FAMILJEHEMMENS UPPDRAG	FAMILJ		VÄLFÄRDSTJÄNST	
SOCIALTJÄNSTENS ROLL	Verifierande	Sympatiserande	Assisterande	Instruerande
Aktiviteter	Rutinkontroller	Moraliskt stöd och råd	Praktisk och administrativ hjälp	Krav och instruktioner
Stöd/kontroll	Rituell	Stöd	Stöd	Kontroll
Potentiell betydelse för vården	Begränsad	Stärka familje- hemmens uthållighet	Avlasta familje- hem och koordi- nera vård	Påverka hur familjehem utför vården

Verifierande roll – uppföljning som rutinkontroller

En del familjehems beskrivningar av uppföljning kan relateras till en *verifierande* roll. Den verifierande rollen innebär att socialtjänsten sällan besöker eller har kontakt med familjehemmet och när det sker är det främst i form av rutinkontroller. Kontakten begränsas till föraviserade besök som familjehems- och barnsekreterare gör (1–2 gånger per år beroende på lokal policy, men somliga får enligt intervjuerna färre besök). Rollen består huvudsakligen av att socialtjänsten hör sig för om hur placeringen fortlöper samt att familjehemsföräldrar överför information till socialtjänsten. Nio av familjehemmen har enligt analysen haft erfarenhet av att uppföljningen och kontakten vid någon tidpunkt varit verifierande. För familjehem som upplever en verifierande roll innebär det att socialtjänsten har en perifer roll i deras dagliga liv. Socialtjänsten ges i samband med besök en grov beskrivning av vården men uppfattas som distanserade, och familjehemmen menar att det inte förekommer försök från socialtjänstens sida att påverka vårdens innehåll. Den verifierande rollen gäller olika grupper av intervjuade familjehem, såväl nätverkshem som traditionella familjehem och konsulentstödda hem. En del framstår som nöjda med enbart rutinkontroller. Vissa hem har haft barnet placerat hos sig under en längre tid och upplever inte något behov av uppföljning, eftersom vardagen för familjen flyter på och relationen till biologiska föräldrar fungerar väl. Några familjehemsföräldrar menar att det är bra att deras privatliv respekteras och att för mycket involvering från socialtjänstens sida snarast skulle kunna vara ett hinder för deras förmåga att på egen hand lösa problem. Det gäller för ett nätverkshem. Kvinnan är familjehem till sin artonåriga lillasyster och hennes självbild är att hon inte är familjehem, mer än i formell mening. Hon beskriver socialtjänstens uppföljning som mycket sparsam:

Familjehemsförälder: Jag vet inte om det har sett ut annorlunda förut, men så har jag haft det när jag har varit familjehem. Det är tillräckligt för oss eftersom hon är min lillasyster, det blir inte problem som jag känner att dom behöver vara involverade i att hjälpa oss med. Utan vi löser det själva om det skulle uppstå några problem. Så det känns bra för oss. (Familjehem 3)

Det finns emellertid familjehem, för vilka uppföljningen huvudsakligen är verifierande, som önskar mer kontakt med socialtjänsten. De här familjehemmen beskriver att de är försiktiga med att be om hjälp, att de inte vill störa socialtjänsten eller uttrycker liten tilltro till socialtjänstens förmåga (pga. personalomsättning, svåråbar personal eller tidigare negativa erfarenheter). Andra menar att fastän de saknar behov av uppföljning för stunden, så är det viktigt med regelbunden uppföljning i händelse av att det skulle uppstå komplikationer. Ett par familjehemsföräldrar anser att det ligger alltför mycket på dem själva att söka stöd hos socialtjänsten (för att få vissa stödinsatser eller administrativ hjälp). Det uttrycks av en familjehemsförälder, som sedan ett år är familjehem till en femårig flicka. Hennes upplevelse av socialtjänstens uppföljning kan tolkas som att den i normalläget är verifierande, så länge som hon inte själv aktivt ber om stöd:

Familjehemsförälder: Jag upplever inte att det är nånting specifikt som man liksom frågar om ... Nej.

Forskare: Så det ligger på vad du uttrycker för behov?

Familjehemsförälder: Ja. Och jag har ju legat på rätt mycket.

Forskare: Och vad handlar det om?

Familjehemsförälder: Det handlar om att NN ska få rätt hjälp för att få bra möjligheter när vi inte är familjehem längre. Att få kontakten med vården. Få till besökslägenheten. Att man skriver bra remisser. Dom bitarna. [...] Och där fungerar det ju inte jättebra. Så där har man fått ligga på. För det är vissa datum som saker och ting ska in på. Men framför allt hennes hälsa har det handlat mycket om.

Forskare: Men känner du att du har fått tillräckligt där?

Familjehemsförälder: Jag hade önskat att saker och ting hade hänt utan man behövde be om det. Att man hade kunnat använda sin hjärna lite mer emellanåt. Samtidigt märker man att socialtjänsten har rätt mycket och att man kanske inte har tid. (Familjehem 6)

Sammanfattningsvis innebär en verifierande roll att uppföljning är en marginell företeelse. Uppföljning förekommer sällan och när det sker uppfattar familjehemmen inga egentliga försök från socialtjänsten att påverka vårdens innehåll. Rollen ligger nära vad som inom granskningsteori benämns rituellt uppföljning och som inte

lämnar synliga spår på hur familjehemsvården utförs (Power, 1999).

Sympatiserande roll – uppföljning som moraliskt stöd

En andra roll som uppföljning enligt analysen har kan betecknas *sympatiserande*. Det innebär att socialtjänsten framförallt bidrar med moraliskt stöd och råd till familjehem. När uppföljning är sympatiserande är den tätare än den föregående och kan mellan fysiska besök innehålla exempelvis telefonkontakt. Rollen består i att familjehemmen uppfattar att socialtjänsten företräder deras perspektiv. Sju familjehem har enligt analysen erfarenheter som kan knytas till en sympatiserande roll. Familjehem som lyfter betydelsen av moraliskt stöd menar att socialtjänstens uppföljning och kontakten med socialtjänsten är viktig därför att den innebär att de på ett psykologiskt plan upplever sig mindre ensamma i uppdraget. En del familjehem beskriver därtill att socialtjänstens uppföljning ger möjlighet att uttrycka frustration och att dryfta tankar om hur de ska förhålla sig till det placerade barnet och barnets biologiska nätverk. Den sympatiserande rollen bygger ofta på en förtrolig relation till socialtjänsten, vilket av några familjehem beskrivs som avgörande för att vara öppna med problem. Vissa uttrycker att de vill kunna höra av sig omedelbart om något inträffat, som kan göra dem oroliga. Vikten av att få stöd och råd av socialtjänsten uttrycks av en familjehemspappa med ett tonårigt barn:

Familjehemsförälder: Man blir ledsagad från socialtjänsten om vilket håll man ska gå för det är klurigt. Det är ju inte mitt barn som jag kan bestämma över men egentligen ska jag göra det så man är i ... ja, det är lite svårt för man vet inte hur man ska hantera allt och man vet vilken bakgrund hon har och då ska man hantera bakgrunden så där får man en ledsagning ... ett råd hur man ska hantera situationerna.

Forskare: Har du exempel på det?

Familjehemsförälder: Ja, vi kan ta ett exempel på det. Den här lilla damen som har bott hos mig har plankat tåg till X och jag fick åka till X söndagsnatt och hämta henne. Jag vet inte hur man ska hantera det för hon vill inte prata med mig för hon skäms över det hon har gjort ... då behöver man komma åt en knapp där man kan prata med mig ... där är handläggaren väldigt bra att försöka öppna upp och förklara. (Familjehem 1)

Den sympatiserande rollen förefaller enligt intervjuerna kunna gälla samtliga familjehemstyper, men framför allt familjehem som efterfrågar det. Det förefaller också vanligare att ha erfarenhet av en sympatiserande roll i kommuner, som mer uttryckligt anammat ett sådant arbetssätt (Pålsson, 2023). De konsulentstödda familjehemmen beskriver att förekomst av tätare stöd utgör ett viktigt skäl bakom beslut att anlitas av ett privat företag, som enligt deras uppfattning har högre tillgänglighet än kommuner.

Det finns dock några familjehemsföräldrar som framhåller behov av stöd utöver moraliskt stöd (Osmond m.fl., 2008; Murray m.fl., 2010; Ranzato m.fl., 2021). Några familjehemsföräldrar till barn som beskrivs ha större behov önskar strukturerad handledning och utbildning för att som familjehem kunna bemöta barnet adekvat. Det kan handla om att tillföras kunskap om trauma hos barn eller sexuellt utlevande problematik. Enligt intervjuerna är familjehemmens erfarenhet av sådan utbildning dock begränsad. Ytterligare andra önskar snarare än stöd från socialtjänsten möjligheter till erfarenhetsutbyten med andra familjehem. Intervjuerna visar att missnöje med uppföljning tenderar att förekomma när familjehemsföräldrar som önskar stöd inte får det. Det kan handla om att familjehem inte upplever att deras röst värderas i beslutsfattande. Ett familjehemspår, som varit familjehem i sex år, uttrycker till exempel att de känt sig negligerade av socialtjänsten beträffande barnets umgänge med de biologiska föräldrarna, men att deras perspektiv nu tas om hand:

Familjehemsförälder 1: Vi hade faktiskt en gång som vi var nära att hamna i luven redigt. Det var jul. Vi anser att han bor här och han ska fira julafton hemma hos oss. Och innan hade det varit otäckt med familjen. Han hade tyckt det var läskigt. Det var varningssignaler så det bara visslade om det.

Familjehemsförälder 2: Och det visste dom om.

Familjehemsförälder 1: Det visste dom om. Men struntade i det och skickade iväg honom på en resa med sina föräldrar över julen. Och det var katastrof när han kom tillbaka.

Familjehemsförälder 2: Så då var vi inte så glada på varandra. Och jag tror inte dom var så glada på sig själv heller efter.

[...]

Familjehemsförälder 2: Jag tror att dom förstod det allvaret som vi pekade på redan där innan. Dom förstod att det var inte bara vi som ville ha honom hemma, utan det var på riktigt. Det var ganska tidigt efter att han hade flyttat till oss, och det är efter det som våra åsikter verkligen värderas ordentligt.

(Familjehem 12)

Sammanfattningsvis tar den sympatiserande rollen formen av moraliskt stöd. Socialtjänsten fungerar som samtalspartners och är följsam till familjehemmens perspektiv (jfr Pålsson, 2023). Uppföljningen kan framförallt kategoriseras som stödande, med tanke på att familjehemmens prestationer inte utvärderas och att det inte förekommer aktiva försök från socialtjänsten att kontrollera vårdens innehåll. Den sympatiserande rollen kan sägas handla om att påverka familjehemmens uthållighet.

Assisterande roll – uppföljning som praktisk hjälp

En tredje roll som uppföljning enligt analysen kan ha är *assisterande*. Här består uppföljningen framförallt av praktisk hjälp och administration. En del familjehem menar att uppföljningens främsta betydelse är att avlastas betungande uppgifter kopplade till familjehemsuppdraget, vilket beskrivs underlätta vardagen. Många familjehem lyfter fram att uppföljningen och kontakten med socialtjänsten kan ha denna betydelse, men det är framförallt fyra familjehem som beskriver en mer detaljerad erfarenhet av denna slags uppföljning. Det kan handla om att socialtjänsten ordnar fullmakter och arrangerar kontakten med biologiska föräldrar. Det kan även vara att barnets socialsekreterare företräder familjehem i kontakt med skolan, hälso- och sjukvården eller barn- och ungdomspsykiatri, så att barnet får adekvata insatser. En familjehemsförälder beskriver att socialtjänsten på familjehemmets initiativ har medverkat till att barnet genomgått en neuropsykiatrisk utredning, vilket föranledde diagnos och stöd i skolan. Att socialtjänstens uppföljning kan röra samverkan med aktörer i barnets liv framgår under en intervju med ett familjehem vars barn beskrivs ha särskilda behov i skolan:

Familjehemsförälder: Annars är det enbart kopplat till skolan. Hur det ser ut i skolan och vilka resurser och hjälp hon behöver där.

Forskare: Vad är det för frågor kring resurser och hjälp? Är det ni som driver det?

Familjehemsförälder: Jag driver det också. Dels för att få backup själv. Som familjehem till en elev som går i en skola som behöver resurs så behöver jag också stöttning från en annan enhet som ger mig en backup om det skulle uppstå situationer som inte känns rätt. Där är vi också inne i en fas där det är bra att socialförvaltningen finns som stöd.

Forskare: Vad är det för stöd?

Familjehemsförälder: Dels är det att skolan jobbar åt rätt håll runt NN och att diskussion och kommunikation mellan skolan och hem fungerar. [...] Där känner jag att det är en bra hjälp. (Familjehem 8)

Den assisterande rollen är vanlig i relation till familjehem för barn med större behov eller som upplever problematiska relationer med barnets biologiska nätverk. För de familjehem som betonar praktisk hjälp framstår det som viktigt att socialtjänsten har rimliga förväntningar och ansvarar för att göra en del av de åtaganden som familjehemsuppdraget innebär. Men av intervjuerna framgår att inte alla som önskar praktisk hjälp erhåller det. En familjehemsförälder är missnöjd med att behöva ansvara för att skjutsa barnet till umgänge med biologiska föräldrar, vilket hon anser att socialtjänsten borde ha till uppgift. Följande intervjuutdrag visar på uppföljningens roll att bistå i kontakten med biologiska föräldrar:

Familjehemsförälder: Det är ju kontakt med biologiska föräldrarna. Det är ju hur det ska ske eller hur vi ska agera. Som det är nu ... intresset svänger väldigt mycket. Ibland vill dom ha väldigt mycket umgänge med den här tjejen, kanske 2–3 helger i månaden. Sen kan det gå ett par månader när de har annat att göra ... dom motiverar inte utan dom vill inte ha ungen ... dom stryker det vi har planerat. Vi har ju en plan där vi ska ha regelbunden kontakt. Vi har haft andra barn där det har varit tvärtom där föräldrarna ringer och pratar och har synpunkter på saker och ting. Då är det ju socialtjänstens roll att ta upp med föräldrarna vad det är som gäller. När dom kan träffa barnen och ringa. Inte bara oanmält komma och hit då. Dom [socialtjänsten] är ju en länk till de biologiska föräldrarna. (Familjehem 10)

Sammanfattningsvis består den assisterande rollen av att underlätta vardagen för familjehem. Uppföljningen är baserad på stöd, men av ett praktiskt slag. Den potentiella betydelsen av uppföljning är tämligen direkt, men koncentrerat till att fungera som familjehemmets förlängda arm. Uppföljningen innefattar assistans så att familjehemsföräldrar och barn får det stöd som enligt lag ska finnas, medan det inre familjelivet kontrolleras mindre.

Instruerande roll – uppföljning som inblandning

En fjärde roll som identifieras kan analyseras som *instruerande*. Till skillnad från tidigare roller innehåller den fler inslag av kontroll. En instruerande roll innebär som regel fler besök och att socialtjänsten tydligare följer upp krav fastställda i vårdplaner. Av en tidigare studie framgick att kontrollerande förhållningssätt föreföll vanligare i förhållande till familjehem med uppfattade kvalitetsproblem (Pålsson, 2023). Rollen är emellertid minst representerad bland intervjuade familjehem och enligt analysen har enbart tre av familjehemmen haft konkret erfarenhet av sådan uppföljning. Överlag uppfattar inte familjehemsföräldrarna att det finns klara förväntningar från socialtjänsten på vårdens innehåll, utan snarare att de ges frihet att utföra uppdraget som de vill. Kontroll tar sig framförallt uttryck i att socialtjänsten för resonemang med familjehemsföräldrar. Det finns dock exempel på att socialtjänsten i perioder kontrollerat vården mer ingående. Ett par intervjuade familjehem beskriver att socialtjänsten (både familjehemmets och barnets socialsekreterare) haft direkta förväntningar på vården. Det har handlat om uppmaningar att familjehemsföräldrar ändrar förhållningssätt till biologiska föräldrar eller regler för när barn ska vara hemma på kvällen. Ett familjehemspår beskriver att socialtjänsten uttryckt önskemål om att de säkerställer att det elvaåriga barnet som bor hos dem får tillgång till fler fritidsaktiviteter, men det har inte varit något skarpt krav:

Familjehemsförälder: Kommunen har inte sagt att vi ska uppnå några mål eller krav mer än att dom har kontrollen på att hemmet fungerar och att hon får det som inte hennes hem kan ge. Men jag tror inte egentligen att dom direkt har sagt några mål. Dom tycker kanske att hon ska gå på nån aktivitet, men hon vill inte det. Och vi har försökt med kanot och fotboll och ... pratade lite om ridning. [...] Och hon sa nu för nån vecka sedan att jag borde kanske göra något men jag ledsnar ju, jag vill inte. Nej, då är det inte så lätt, sa jag. Men man kan ju försöka hitta nåt. Så vi håller på och kikar på nån aktivitet. (Familjehem 2)

Mer direkt inblandning upplevs blandat av familjehemsföräldrar. Ett par familjehemsföräldrar har i princip inget emot kontroll, men andra erfar det negativt (jfr Blythe m.fl., 2014). Skäl som anges är att de bör ha rätten att besluta om till exempel regler hemma och hur de lägger upp familjelivet. Dessa familjehem framhåller att det är problematiskt när socialtjänsten intervenerar för mycket i hur de ska utföra sitt uppdrag, i synnerhet om de själva inte delar socialtjänstens uppfattning. Det uttrycker en familjehemsförälder, som beskriver sig som behandlingsfamilj. Hon beskriver hur socialtjänsten önskat att hon utdelade större konsekvenser till en tonårig ungdom som bor hos henne och som använt droger, vilket hon motsade:

Familjehemsförälder: Det kändes som att dom verkligen inte förstod min professionella hållning. Och dom tyckte att jag var mesig som inte blev arg, tror jag. Men det är ju svårt att bli arg på någon som mår dåligt och som har låg självkänsla och som inte ser att han klara av nåt annat än sälja knark. Varför ska man bli arg på en sån person? Det finns ingen vinst i det överhuvudtaget. (Familjehem 4)

Sammanfattningsvis innebär den instruerande rollen tydligast kontroll av familjehemsvårdens innehåll. Uppföljningen handlar utöver råd och stöd om anvisningar. Familjehem som upplevt en instruerande roll uppfattar sig mer som motpart till socialtjänsten och relationen präglas i mindre grad av tillit. Den instruerande rollen har potentiellt avtryck i barnens vardag, men är samtidigt minst representerad bland intervjuade familjehemsföräldrar.

Slutsatser och diskussion

I Sverige framhåller lagstiftning alltmer socialtjänstens uppföljning som en central åtgärd för att säkerställa familjehemsvårdens kvalitet. Hur uppföljning praktiskt utförs och hur familjehemsföräldrar förhåller sig till uppföljning är emellertid i liten utsträckning undersökt. Syftet med artikeln har varit att analysera vilken roll familjehem upplever att socialtjänstens uppföljning har för deras uppdrag.

Studien visar att uppföljning kan ha flera roller, som skiljer sig avseende om betoning ligger på stöd till familjehem eller kontroll av prestationer. Den *verifierande* rollen består av rutinkontroller och har begränsad påverkan på vården. Den *sympatiserande* rollen uttrycks som moraliskt stöd och förefaller främst påverka familjehemmets uthållighet. Den *assisterande* rollen innefattar hjälp med åtaganden för att underlätta familjehemmets vardag. Slutligen konkretiseras den *instruerande* rollen som kontroll av hur vården utförs. Ett övergripande resultat är dock att uppföljning och kontakt – när det förekommer – i huvudsak utförs som stöd snarare än kontroll, vilket är i linje med internationell forskning (Cosis Brown m.fl., 2014). Rollerna motsvarar vidare i stort de förhållningssätt som socialtjänsten enligt en tidigare studie använder och av vilken det framgick att tillit och stöd till familjehem prioriteras framför kontroll (Pålsson, 2023). Av den tidigare studien framgick dock att socialtjänstens uppföljning även kunde innefatta utbildningsinsatser till familjehem under pågående placering, vilket inte framträdde i den här studien. Med reservation för att studien bygger på intervjuer med ett urval familjehem i ett begränsat antal kommuner, vilka slutsatser kan dras av artikelns resultat?

För det första visar resultatet att familjehemsuppföljning förefaller vara en föränderlig aktivitet, vars roll varierar mellan familjehem och för ett och samma familjehem över tid. Det stämmer med internationell forskning, som visar att uppföljning kan handla om alltifrån att stödja, utbilda och kontrollera familjehem (Cosis Brown m.fl., 2014). Att uppföljning har olika roller är i en mening inte förvånande, med tanke på att familjehemsvård är en heterogen insats som rymmer familjehem och barn med individuella behov. För vissa familjehem kan kontakten med biologiska föräldrar vara central, för andra barnets skolgång och för ett tredje barnets mående och så vidare. I en tidigare studie framkom även att socialtjänsten tenderar att differentiera uppföljningen och kontakten efter specifika förhållanden i familjehem (Pålsson, 2023). Det kan handla om att det är ett nätverkshem eller inte, om placeringen är långvarig, om man av något skäl hyser misstro till familjehemmets förmåga eller bero på vad familjehemmet uttrycker för behov. Samtidigt framgår av den här studien att en grupp familjehem upplever att uppföljningen är för knapp och önskar mer kontakt och stöd, något som ligger i linje med internationell forskning (se Kirton m.fl., 2007; Cosis Brown m.fl., 2014; Blythe m.fl., 2014).

För det andra visar resultatet samtidigt på att det saknas samsyn om hur uppföljning ska utföras. I teoretiskt hänseende kan familjehemsvård ses som en hybrid insats i gränslandet mellan familj och välfärdstjänst (jfr Thornton m.fl., 2012). Analytiskt skiljer sig rollerna med avseende på om uppföljningen behandlar familjehem som familjer som ska stödjas eller en välfärdstjänst som ska kontrolleras. De verifierande och sympatiserande rollerna kan sägas följa upp ett familjehem som en vanlig familj. Familjernas privatliv respekteras och uppföljningen handlar på sin höjd om stöd

på familjehemmens egna villkor. De assisterande och instruerande rollerna betraktar snarare ett familjehem som en välfärdstjänst som ska hålla en viss standard. Socialtjänsten är här aktiv i att antingen ge stödinsatser till familjehem och barn eller direkt försöka påverka barnets tillvaro i familjehemmet. De olika rollerna ger således väsentligen olika förutsättningar för socialtjänsten att påverka vården.

För det tredje finns inneboende svårigheter att övervaka den dagliga vården i familjehem, men man kan likväl diskutera vilka möjligheter en uppföljning som i huvudsak är stödbaserad har för att upptäcka missförhållanden och förbättra vårdens kvalitet. Enligt studien är det sällsynt med oannonserade besök och socialtjänsten förefaller inte strukturerat kontrollera skilda aspekter av barnens tillvaro. I stället tycks socialtjänsten vanligen ha tillit till familjehem och uppföljningen är följsam till familjehemmens uttryckta behov. Stöd från socialtjänsten har visserligen beskrivits som viktigt för att rekrytera nya familjehem och få familjehem att stanna kvar (MacGregor m.fl., 2006; Geiger m.fl., 2017), men det möjliggör inte strukturerad kunskap om barnen utvecklas väl och får tillräcklig hjälp i exempelvis skola och hälsa – områden som pekats ut som angelägna inom forskning (jfr Mattsson & Vinnerljung, 2016). Det kan därtill ses som förvånande att uppföljningen i liten utsträckning tycks tillhandahålla strukturerade utbildningsinsatser till familjehemsföräldrar, givet att familjehemsvård allt oftare används för barn med sammansatta behov och där vissa familjehem kan förväntas utföra behandling (SOU 2014:3; SBU, 2017).

Hur socialtjänstens familjehemsuppföljning ska utföras är en fråga som lär fortsätta diskuteras. Familjehemsvård innebär att socialtjänsten anförtror familjehemsföräldrar ett omfattande ansvar för barn som befinner sig i utsatta livssituationer. Hur socialtjänsten säkerställer att barnen ges god vård är av yttersta vikt och studien visar att den roll socialtjänsten spelar för familjehem kan skilja sig avsevärt. Under hösten 2023 lämnade en statlig utredning förslag om vilka kvalitetskrav som ska ställas på (olika typer av) familjehem vid uppföljning, liksom vilka stödjande insatser socialtjänsten ska vara skyldiga att bidra med (SOU 2023:66). Det återstår att se om kommunernas familjehemsuppföljning regleras närmare. I vilket fall lär det fortsatt vara grannliga att följa upp och påverka en insats som utförs i en familjekontext, med det traditionella målet att bidra till att placerade barn ges en så vanlig uppväxt som möjligt.

Referenser

- Alvesson, M. & Skoldberg, K. (2000) *Reflexive methodology: new vistas for qualitative research*. London: Sage.
- Ayres, I. & Braithwaite, J. (1992) *Responsive regulation: transcending the deregulation debate*. Oxford: Oxford University Press.
- Benish, A., Halevy, D. & Spiro, S. (2018) Regulating social welfare services: between compliance and learning. *International Journal of Social Welfare*, 27: 226–235.
- Bergman, A-S. (2011) *Lämpliga eller olämpliga hem? Fosterbarnsvård och fosterhemskontroll under 1900-talet*. Växjö: Linnaeus University Press.
- Biehal, N. (2014) Maltreatment in foster care: a review of the evidence. *Child Abuse Review*, 23: 48–60.
- Blythe, S.L., Wilkes, L. & Halcomb, E.J. (2014) The foster carer's experience: an integrative review. *Collegian*, 21: 21–32.
- Braun, V. & Clarke, V. (2012) Thematic analysis. I: H. Cooper (red.) *The handbook of research methods in psychology*. Washington DC: American Psychological Association.
- Cooly, M.E., Newqvist, J., Thompson, H.M. & Colvin, M. (2019) A systematic review of foster parent preservice training. *Children & Youth Services Review*, 107.
- Cosis Brown, H., Sebba, J. & Luke, N. (2014) *The role of the supervising social worker in foster care: an international literature review*. Oxford: Rees Centre, University of Oxford.
- Fridell Lif, E. (2023) The use of independent foster care agencies by Swedish local authorities: do structural factors matter? *European Journal of Social Work*, 26(2): 348–359.
- Geiger, J.M., Hayes, M.J. & Lietz, C.A. (2013) Should I stay or should I go? A mixed methods study examining the factors influencing foster parents' decisions to continue or discontinue providing foster. *Children & Youth Services Review*, 35(9), 1356-1365.
- Geiger, J.M., Hayes Pil, M. & Julien-Chinn, F.J. (2017) Improving relationships in child welfare practice: perspectives of foster care providers, *Child & Adolescent Social Work*, 34: 23–33.
- Hultman, E. & Wissö, T. (2021) Follow-up of out-of-home care in dialogues between children and appointed social workers. *Nordic Social Work Research*. [doi: 10.1080/2156857X.2021.1990113].
- Höjer, I. (2006) Fosterfamiljen: en privat familj med ett offentligt uppdrag. *Socialmedicinsk tidskrift*, 83(1): 74–81.
- Höjer, I., Sallnäs, M. & Sjöblom, Y. (2019) *När samhället träder in: barn, föräldrar och social barnvård*. Lund: Studentlitteratur.
- IVO (2016) *Risikbaserad tillsyn av familjehemsvård*. Stockholm: IVO/Inspektionen för vård och omsorg.
- IVO (2017) *Barns rätt till familjehemsvård av god kvalitet: granskning av socialtjänstens myndighetsutövning rörande familjehemsplacerade barn*. Stockholm: IVO/Inspektionen för vård och omsorg.
- IVO (2019) *När barn inte kan bo med sina föräldrar: socialtjänstens uppföljning och kontakt med barn som bor i familjehem*. Stockholm: IVO/Inspektionen för vård och omsorg.
- Jaggars, C. (2018) The supervising social worker in an inner city: how practitioners perceive and experience their role. *Adoption and Fostering* 42(4): 383–399.
- Johansson, V. & Lindgren, L. (2013) *Uppdrag offentlig granskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Kaasbøll, J., Lassemo, E., Paulsen, V., Melby, L. & Osborg, S.O. (2019) Foster parents' needs, perceptions and satisfaction with foster parent training: a systematic literature review. *Children and Youth Services Review*, 101: 33–41. [https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2019.03.041]

- Khoo, E. & Skoog, V. (2014) The road to placement breakdown: foster parents' experiences of the events surrounding the unexpected ending of a child's placement in their care. *Qualitative Social Work*, 13(2): 255–269.
- Kirton, D. (2022) Exploring the anti-professional turn in English foster care: implications for policy, practice and research. *The British Journal of Social Work*. [https://doi.org/10.1093/bjsw/bcac039]
- Kirton, D., Beecham, J. & Ogilvie, K. (2007) Still the poor relations? Perspectives on valuing and listening to foster carers. *Adoption & Fostering*, 31(3): 6–17.
- Kääriälä, A. & Hiilamo, H. (2017) Children in out-of-home care as young adults: a systematic review of outcomes in the Nordic countries. *Children & Youth Services Review*, 79: 107–114.
- Lindahl, R. & Bruhn, A. (2017) Foster children's experiences and expectations concerning the child-welfare officer role: prerequisites and obstacles for close and trustful relationships. *Child & Family Social Work*, 22(4): 1415–1422.
- MacGregor, T.E., Rodger, S., Cummings, A-L. & Leschied, A.W. (2006) The needs of foster parents: a qualitative study of motivation, support, and retention. *Qualitative Social Work*, 5(3): 351–368.
- Mattsson, T., & Vinnerljung, B. (2016) *Barn i familjehem. Förslag på åtgärder som skulle göra skillnad för samhällets mest utsatta*. Stockholm: Studieförbundet Näringsliv och samhälle.
- May, P.J. & Winter, S. (2011) Regulatory enforcement styles and compliance. I: C. Parker & V. Lehman Nielsen (red.) *Explaining compliance: business responses to regulation*. Cheltenham/Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Munro, E. (2011) *The Munro review of child protection: final report. A childcentred system*. London: The Stationary Office.
- Murray, L., Tarren-Sweeney, M. & Frances, K. (2010) Foster carer perceptions of support and training in the context of high burden of care. *Child & Family Social Work*, 16: 149–158.
- Nash, J.J. & Flynn, R.J. (2016) Foster and adoptive parent training: a process and outcome investigation of the preservice PRIDE program. *Children & Youth Services Review*, 67: 142–151.
- Osmond, J., Scott, T. & Clark, J. (2008) The knowledge of caring: revisiting the need for knowledge support of carers. *Child & Family Social Work*, 13: 262–273.
- Power, M. (1999) *The audit society: rituals of verification*. Oxford: Oxford University Press.
- Pålsson, D. (2023) Supervising a family or a service? Social worker approaches to foster care supervision in six Swedish authorities. *Nordic Social Work Research*, 1–13.
- Pålsson, D., Lundström, T. & Sallnäs, M. (2022) Nya villkor för ett gammalt problem: familjehemsrekrytering i en tid av privatisering och professionalisering. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 29(2): 173–190.
- Ranzato, E., Austerburry, C., Besser, S.J., Cirasola, A. & Midgley, N. (2021) A qualitative analysis of goals set by foster carers seeking support for their child's wellbeing. *Adoption & Fostering*, 45(1): 7–21.
- Sallnäs, M. & Wiklund, S. (2015) Familjehemsvård i granskningssamhället. *Socionomens forsknings-supplement*, 6: 26–43.
- SBU (2017) *Insatser för bättre psykisk och fysisk hälsa hos familjehemsplacerade barn. En systematisk litteraturoversikt och utvärdering av ekonomiska, samhälleliga och etiska aspekter*. Stockholm: SBU/Statens beredning för social och medicinsk utvärdering.
- Schofield, G., Beek, M., Ward, E., & Biggart, L. (2013) Professional foster carer and committed parent: Role conflict and role enrichment at the interface between work and family in long-term foster care. *Child & Family Social Work*, 18(1), 46–56.
- Sellick, C. (2011) Privatising foster care: the UK experience within an international context. *Social Policy & Administration*, 45(7): 788–805.

- Silverman, D. (2013) *Doing qualitative research*. London: Sage.
- Socialstyrelsen (2018) *Grundbok i BBIC: barns behov i centrum*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2023) *Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2022*.
- SOSFS 2012:11 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård eller boende*.
- SOU 2009:99 *Vanvård i social barnavård under 1900-talet: delbetänkande*. Statens offentliga utredningar. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2014:3 *Boende utanför det egna hemmet: placeringsformer för barn och unga*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2023:66 *För barn och unga i samhällets vård: betänkande av Utredningen om barn och unga i samhällets vård*. Stockholm: Fritzes.
- Thornton, P., Ocasio, W. & Lounsbury, M. (2012) *The institutional logics perspective: a new approach to culture, structure and process*. Oxford: Oxford University Press.
- Tullberg, E., Vaughn, W., Muradwij, N. & Kerker, B.D. (2019) Unpacking "support": understanding the complex needs of therapeutic foster parents. *Children & Youth Services Review*, 105.
- De Wilde, L., Devlighere, J., Vandenbroeck, M. & Venobbergen, B. (2019) Foster parents between voluntarism and professionalisation: unpacking the backpack. *Children and Youth Services Review*, 98: 290–296.
- Wilson, K. & Evetts, J. (2006) The professionalisation of foster care. *Adopting and Fostering*, 30(1): 39–47. [doi: 10.1177/030857590603000106.]
- Wissö, T. & Johansson, H. (2018) Transferring custody from birth parents to foster parents: an ambiguous matter. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 40(3): 321–339.